

Гармаш О.Л.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького (Україна)*

ПЕРСПЕКТИВИ КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Починаючи з другої половини ХХ століття і до цього часу когнітивна лінгвістика продовжує своє існування на арені лінгвістичних досліджень. Орієнтація сучасної лінгвістики на антропоцентричне дослідження мови сприяє розвитку аналітичних тенденцій щодо пізнання аспектів формування арсеналу її різномірних складових. Так, когнітивне бачення організації та динаміки функціонування мовного складу з одного боку, та формування концептосистеми англійської мови – з іншого, стає можливим лише за умови розкриття конкретних питань, що стосуються процесів вербалізації образів ментального ефіру людської думки.

На думку сучасних вчених, мова – це результат діяльності людини та попередніх поколінь, продукт та надбання людського колективу [Амирова 2006, с. 310]. Сучасна парадигма знань про мовні явища визначається перспективністю проведення когнітивного аналізу розумових процесів, механізмів та структур, що лежать в основі вербального спілкування носіїв англійської мови. Переваги когнітивної лінгвістики і когнітивного підходу вбачаються у широкій перспективі розгляду мови в її різноманітних і багатоманітних зв'язках з людиною, її інтелектом, з розумовими і пізнавальними процесами, які вона здійснює, а також з тими механізмами і структурами, що лежать в їх основі [Бехта 2007, с. 119].

Динаміка розвитку науки про мову може бути описана як зміна наукових парадигм, що характеризуються специфічним набором евристик, тобто вихідних уявлень про об'єкт дослідження й припустимих способів його вивчення [Бялик 2012, с. 7]. Проте слід пам'ятати, що когнітивна лінгвістика сформувалася не для подолання структурного мовознавства. Когнітивний підхід до дослідження лінгвальних явищ не відмовляється від попередніх наукових

надбань, а лише акумулює її розвиває знання, здобуті як у межах лінгвістики, так і у межах інших наук.

З цього приводу зазначимо, що когнітивний підхід у жодному разі не суперечить структурному підходу, більш того, він його припускає та в деякій мірі використовує отримані за його допомоги дані. Таким чином наукове знання набуває якісно нового вираження, переходить на новий етап еволюції пізнання. З цієї точки зору актуальні питання, які сьогодні постають перед лінгвістами, послідовно вирішуються через дослідження мовних проявів людської свідомості [Гармаш 2015, с. 11].

Когнітивний підхід до дослідження системи англійської мови зосереджений на аналізі усіх складових когнітивної діяльності носіїв мови. Ціла низка конкретних завдань нерозривно взаємопов'язана у межах головного завдання – пояснення процесів засвоєння, обробки та передачі інформації за участі вербальних засобів, які, власне, і визначають суть людського розуму.

За оцінкою О.С. Кубрякової, концептуальний аналіз, з одного боку, відкриває перспективи "кращого пізнання самої організації мови", а з іншого – дає можливість показати "виняткову роль мови у процесах обробки інформації про світ, у процесах концептуалізації і категоризації світу" [Кубрякова Е.С. 2004, с. 9], причому особливістю сучасної лінгвістики є поєднання підходів.

Активний розвиток когнітивної лінгвістики зумовив посилення уваги науковців до таких її ключових понять, як "знання" та "інформація". Розрізнення цих понять дозволяє виділити у межах когнітивної лінгвістики інформаційний напрям з його ключовим поняттям – категорією інформативності, що ґрунтується на комплексі актуалізованої мовної інформації [Шульгіна 2009, с. 583].

Інтерес лінгвістів до проявів антропоцентричності в мові, підтверджений збільшенням кількості досліджень у галузі концептології, зумовив появу різноманітних спроб систематизувати та структурувати концепти. На сучасному етапі розвитку когнітивної лінгвістики можна говорити про існування декількох уже сформованих напрямів у дослідженні й вивченні концептів, а саме: семантико-когнітивний, історико-культурологічний, логічний, філософсько-семіологічний, лінгвопсихологічний та когнітивно-поетичний.

На даному етапі розвитку перед когнітивною лінгвістикою висувуються три головні питання: про природу мовного знання, про його засвоєння і про те, як його використовують [Маслова 2005, с. 24-25]. Тому дослідження проводяться в основному за такими напрямками: а) різновиди та типи знань, представлених у цих знаках (гносеологія = теорія пізнання), механізми вичленення зі знаків знань, тобто правил інтерпретації (когнітивна семантика та прагматика); б) умови виникнення, розвиток знаків та закони, що регулюють їх функціонування; в) співвідношення мовних знаків та відображених у них культурних реалій [там само].

В основу когнітивного підходу у дослідженні мовних одиниць різного рівня покладено розуміння мови як засобу формування та вираження думки, зберігання та організації знання в людській свідомості, обміну знаннями, тобто як особливої когнітивної системи [Беседина 2010, с. 363]. З точки зору сучасних уявлень, мова – це когнітивна здатність, невід'ємна частина інфраструктури мозку. Її провідні функції – когнітивна та комунікативна. З цього випливає, що мова не відображає навколишній світ безпосередньо у своїх значеннях, а репрезентує його через систему концептів, зафіксованих у свідомості людини, тобто через її концептуальну систему [Болдырев 2009, с. 43-44].

Наразі лінгвісти-когнітологи ставлять собі за головну мету аналізувати мову та мовні феномени у нерозривному зв'язку зі всіма ментальними процесами, що відбуваються в людському розумі у процесі обробки інформації, а також у зв'язку із основними принципами будови Світу. Отже, когнітивна лінгвістика здійснює поступовий перехід до нової, більш відкритої, взаємодії з іншими науками, і висуває перед собою завдання, виконання яких має здійснюватися із застосуванням трансдисциплінарного підходу [Гармаш 2015, с. 16].

Література:

1. Амирова Т.А. История языкознания: учебное пособие / Т.А. Амирова, Б.А. Ольховиков, Ю.В. Рождественский. – М.: ИЦ «Академия», 2006. – 627 с.
2. Беседина Н.А. Роль морфологических категорий в организации языка как когнитивной системы [Текст] / Беседина Н.А. //

- Когнитивные исследования языка. Вып. VII. Типы категорий в языке: сб. науч. тр. – М.: Ин-т языкознания РАН; Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Р.Г. Державина, 2010. – С. 363-371.
3. Бехта І.А. Художньо-естетичні концепти англомовного літературно-художнього твору модернізму [Текст] / І.А. Бехта // Вісник Сумського держ. ун-ту. Серія Філологічні науки. – 2007. – 1, №1. – С. 117–122.
 4. Болдырев Н.Н. (1) Оценочная метарепрезентация: проблемы изучения и описания [Текст] / Н.Н. Болдырев // Когнитивные исследования языка. Вып. V. Исследование познавательных процессов в языке: сб. науч. тр. / гл. ред. сер. Е.С. Кубрякова, отв. ред. вып. Н.Н. Болдырев. М.: ИЯз РАН; Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2009. – С. 43–51.
 5. Бялик Б.Д. Епістемологія лексичного квантора: [монографія] / В.Д. Бялик. – Чернівці: Золоті литаври, 2012. – 420 с.
 6. Гармаш О.Л. Англомовні морфологізовані концепти: фрактальна параметризація [монографія] / Гармаш О.Л. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. – 438с.
 7. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. [монография] / Кубрякова Е.С. / РАН. Ин-т языкознания. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
 8. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие / В.А. Маслова. – Мн.: ТетраСистемс, 2005. – 256 с.
 9. Шульгіна В. І. Одиниці інформаційної лінгвістики / Шульгіна В. І. // Актуальні проблеми слов'янської філології. Міжвузівський збірник наукових статей. Вип. XXI . – Бердянськ: Вид-во БДПУ, 2009 – С. 583–592.